

VLADIMIR SAZONOV

Keraamika biograafiast neoliitilises Orkney's

Andrew Jones, "A biography of ceramics in Neolithic Orkney"

Oma teose „*Archaeological Theory and Scientific Practice*” kuuendas peatükis “*A biography of ceramics in Neolithic Orkney*” käsitleb Andrew Jones neoliitikumiga seotud probleeme Orkney saartel (Šotimaal). Nimelt peatub Jones pikemalt keraamikal, aga käsitleb ka ehitisi ning tootmist Barnhouse asulas.

Käesolevas peatükis on Jones'i peamiseks uurimisobjektiks neoliitiline asulakoht Barnhouse, mis asub Orkney's Šotimaal. Jones näitab keraamika erinevate kategooriate päritolu selle leiukohtadest. Tema analüüsib nõude tarbimist praktikas ning nende suhteid erinevate deponeerimisliikidega. Andrew Jones analüüsib arheoloogilist materjali makro- ning ka mikrotasandil. Samuti toob ta ära keraamika suuruse varieerumise Orkney's. Jones kirjutab: “*Since Grooved ware vessels are similar in shape, these variables also provide an index of vessel volume (Jones, lk.122)*”. Siin mainib ta samuti erineva suurusega keraamilisi potte: *large vessels, medium vessels* ning *small vessels*.

Siiski, keskendub tema analüüs selles peatükis (“*A biography of ceramics in Neolithic Orkney*”) nendel keraamilistel nõudel ja keraamika tüüpide biograafiatel. Jonesi uurimus on peamiselt fokuseeritud hilisneoliitilise keraamika analüüsile, mis pärineb Orkney saartelt. Kuid ta lubab laiendada oma analüüsi koguni isegi laiemas kontekstis – see nähtavasti tähendab vaadelda seda terve neoliitikumi kontekstis: “*Ma case study focuses on the analysis of a pottery assemblage from the later Neolithic settlement site of Barnhouse, Orkney, Scotland. Before examining the details of the case of study, I will situate the analysis within the broader framework of Neolithic studies (Jones, lk.103)*”. Jones'il on keskseks uurimisobjektiks keraamika, kuigi tema uurimisvaldkonda kindlasti kuuluvad ka ehitised. Pole arusaadav, vähemalt nii tundub mulle, miks nii palju tähepanu on osutatud just keraamikale ning just *Grooved ware* tüübile, millest autor kirjutab päris pikalt, andes sellest nii pikka ja seletava sissejuhatause (*Introducing Grooved ware*, lk 107) ning ka *Grooved ware* rollist neoliitilises Orkney's (*Grooved ware and Neolithic Orkney*, lk. 107-113) ja juba alles seejärel pühendab Jones ühe alapeatükki Barnhouse asulakohale (*Introducing Barnhouse*,113-117).

Lõpuks alustab Jones ka Barnhouse *Grooved ware* analüüsimisega (lk. 117-122). Siis Jones pöörab tähelepanu ka tootmisele Barnhouse's (alates lk.122), mis jällegi on pühendatud keraamikale.

Järgmisena esitleb Jones oma äranägemusel probleeme, mis esinevad neoliitilises arheoloogias. Tema arvates jääb siiski keraamika tüpoloogiline klassifitseerimine arheoloogilise uuringute peamiseks instrumendiks, selleks näiteks et mõitsa koha kronoloogiat. Keraamilised nõud (potid) olid arheoloogide poolt Jones'i arvates kasutatud kultuuriliste gruppide indikaatoritena. Tema arvates võrdsustavad need potikesed arheoloogiliselt inimesi. Kuid see suhe vajab edaspidist kontrolli ja järeluurimist ning samuti oleks vaja tähelepanelikult hinnata millised suhted eksisteerisid inimeste ja keraamika vahel ning küsida miks just keraamikat peetakse

selliseks tähtsaks kultuuriliste gruppide määrajaks ehk indikaatoriks (*a precise indicator of cultural groups*, Jones, lk. 105). Jones kirjutab: *“I would argue that a reconsideration of the role of material culture is essential if we consider this process to be bound up with the reconfiguration of the relationship between people and the world occupy. As we have seen in the previous chapter, material culture is central to the construction and maintenance of social relations (Jones, lk. 105)”*.

Monumentide kohta Jones kirjutab järgmiselt: *“importantly, while monuments altered the experience of time and place, the creation of monuments will also have drawn on the culturally categorised landscape. Plants, animals, and other elements of the landscape will be meaningful components of the culturally classified landscape prior to monument constructions” (Jones, lk. 105)*.

Tüpoloogiliselt uuriti potte kultuuriliste kontekstide välistena objektidena. See ongi Jones'i arvates artefakti analüüsi probleem. Potte tavaliselt kasutati söögi valmistamise, selle säilitamise ning tarbimise jaoks. Spektomeetriaat ongi kasutatud selleks et kontrollida ja määrata keraamika ja sotsiaalse praktika vahelisi suhteid. On tähtis vaadelda potte kui passiivseid, konteksti väliseid kilde, kuid samuti kui aktiivselt valmistatud ning kasutatud esemeid inimeste poolt.

Andrew Jones'i arvates seisneb eesmärk aga selles et kontrollida ehk proovida kuidas sotsiaalsed suhted kajastuvad tootmisega tegelevate inimeste tegelikkuse läbi ning kuidas need sotsiaalsed identifikaatorid kujunevad välja nendest suhetest. See lähtumine Andrew Jones'i kohaselt võimaldab konseptualiseerida kuidas identifikatsioonid võisid muutuda aja jooksul, sedamööda kuidas artefaktid olid kantud ühest kontekstis teisesse (Jones, lk 106).

Järgnevas alapeatükis *“Grooved ware and Neolithic Orkney”* keskendub Jones juba Orkney neoliitilisele *“Grooved ware”* keraamikale. Alguses alustab Jones Orkney saarte kirjeldusega, mis asuvad 59° põhja laiusel Atlandi Ookeanis ning kogu saarestik koosneb ca. 70 saarest. Ta mainib samuti et suvistel kuudel päevad on väga pikad ning öö kestab vaid paar tundi, talvel aga hoopis kestavad päevad vaid ca. 2 tundi ning ülejäänud aeg ööpäevast on pime. Ning see olukord on tema arvates väga tähtis selleks et mõista hilise neoliitikumi aspektide mitmekülgust.

Käesoleva raamatu peatükis on juttu samuti saarte topograafiast ja ka natuke geoloogiast. Geoloogiliselt saared koosnevad suuremas osas keskmisest ja ülemisest vanast punast liivakivist (Sandstone). Hiline neoliitiline ajastu Orkney saartel on iseloomustatud kivist ehitatud arhitektuuriliste vormide poolt, kuhu kuuluvad asulad ning samuti ka käigushauad.

Märkmisväärses antud juhul peab Jones, et igatüki neist on ehitatud sarnasel viisil – st ümmargustena. Majad on ümmargused ning on asetatud keskuse ümber. (Jones, 110) Orkney saared on väheseid piirkondi Euroopas kust on pärit piisavalt palju andmeid neoliitilisest elust. Siin kohe tekkib küsimus et aga mis piirkondi on veel olemas Euroopas kust on teada piisavalt palju neoliitilisest elust, neid Jones ei maini.

Kuigi elamud on ehitatud kivist, orkaadilised neoliitilised asulate kohad annavad meile informatsiooni ehitamise ja renoveerimise ajajärkudest Orkney's. Neoliitilised asulad Orkney's on tihti peale künkavormilised.

Jonesi iseenda arvamusel on käesoleva uurimuse peamine eesmärk seisnes selle *Grooved ware* biograafia looduse (päritolu) kontrollimises ja järeluurimises, kuna ta oli loodud erinevates kontekstides sotsiaalsete praktikate protsessis. Järgnevana eesmärgina oli kontrollida seda viisi (just regionaalses mastaabis) mille abil biograafia vahetult puudutas asula ajaloo loomist.

Lõppkokkuvõttes alapeatükis “*The death of Grooved ware at Barnhouse*” kui meie kontrollime hoidla (hoiukoha) ruumilist struktuuri mis on seotud struktuuri 8 kasutamisega, ilmneb et sealsed materjalid sobivad kokku samuti varajaste proovidega. Keskmise suurusega potid asuvad 8 struktuuri läheduses ning suured potid asuvad perifeerial kraavi piirkonnas.

Kokkuvõte

Käesolevas peatükist “*A biography of ceramics in Neolithic Orkney*” on näha et Jones käsitleb mitmeid probleeme, mis on seotud neoliitilise keraamikaga Orkney’s, m.h. ka selle keraamika tüübi (*Grooved ware*) tootmisega. Samas analüüsib Andrew Jones neid materjale Orkney’st nii makro-, kuid ka mikrotasandil.

Jones näitab keraamiliste nõude erinevate kategooriate päritolu nende leiukohtadest ehk tootmiskohtadest. Ta analüüsib nende rolli tollaegses ühiskonnas ning nende kasutamist ja samuti vaatleb nende suhteid erinevate ladumisviisiga.

Jääb natuke arusaamatuks, miks Jones valis just *Barnhouse* neoliitilise asula Orkney’s ning ei valinud mitte mingi muu neoliitilise asula või asulaid Briti saartel, Prantsumaal või mujal. Samas piirdub ta vaid ühe *Barnhouse* asulaga ning ei vaatle erivaid neoliitilisi asulakohti, mille arheoloogiline matrejal võib tugevasti erineda võrreldes *Barnhouse* neoliitilise asula materjaliga.

Tooks siin näitena neoliitilisi ja hilisneoliitilisi asulakohti kasvõi Lähis-Idast mis nii ajalisel (Mesopotaamia, Anatoolia, Süüria alad), kui ka ruumiliselt ning samuti ka materiaalse kultuuri poolt tugevasti erinevad omavahel. Teha üldistusi mingi teatud piirkonna hilisneoliitikumi või siis halkoliitikumi kohta näiteks tugides vaid Eridu ajastu keraamikal või siis Bülük Güllüceki valgel värvitud keraamikal, oleks minu arvates võibolla liiga julge üldistus.

Üldiselt olen Jonesiga nõus tema uurimusega nii mikro-, kui ka makrotasandil, ning ka põhjalikku käsitlusega. Kuigi mitte-arheoloogina (võibolla olen liiga subjektiivne antud juhul) torkas mulle silma see asjaolu et Jones ei võrrdle põhjalikult erinevat arheoloogilist materjali erinevatest kohtades. Jääb mulje et Orkney saared on üks tema lemmikuid valkondi ning ta jääb selle juurde. Seega, arvan et piirduda arheoloogilise materjaliga neoliitiliselt Orkney’st ning vaid *Grooved ware* tüüpi keraamikaga, on natuke vähe selleks et kirjutada käsitlus neoliitilisest elust või siis üritada ülesehitada mingeid hüpoteese. Selleks et luua mingi enam-vähem võimalik pilt tollaegsest ühiskonnast, eluviisist vms, peaks käsitlema vähemalt mitmeid asulakohti ning isegi koguni erinevatest arheoloogilistest kultuuridest ning samuti pöörata rohkem tähelepanu ka ehitistele ning ka muudele esemetele, muidu, tundub kuidagi väga keraamikakeskne uurimus.